

Tussen cultuur en politiek. Het Algemeen-Nederlands Verbond 1895-1995, P. van Hees en H. De Schepper (red.), Hilversum-Den Haag, Uitgeverij Verloren en Het Algemeen Nederlands Verbond, 1995, 256 p., ill., ISBN 90 6550 505 9

In 1895 stichtte de Aalsterse leraar Hippoliet Meert in Brussel het Algemeen Nederland Verbond (ANV). Enkele jaren later werd in Dordrecht en onafhankelijk daarvan, door de letterkundige Herman Jacob Kiewit de Jonge een gelijkwaardig idee geconcretiseerd. Tussen beide initiatieven kwam het al vlug tot een versmelting. In 1995 vierde het ANV haar eeuwfeest ondermeer met de uitgave van een boek waarin verschillende auteurs de geschiedenis van de vereniging schetsen. In het eerste hoofdstuk beschrijft Pieter van Hees kort hoe de ontwikkelingen in het Nederlandse taal- en cultuurgebied aanleiding waren tot de oprichting van de vereniging.

Hierna volgt een substantiële bijdrage van Frank van Berne over de evolutie van de vereniging vanaf de stichting tot aan de Tweede Wereldoorlog. De auteur constateert hierbij dat de verdediging van de taal aanvankelijk centraal stond; later werden de 'Nederlandse stambelangen' meer gecultiveerd. Volgens Van Berne was tijdens die periode "*het wezen der leden* [respektievelijk] *Kleinnederlands en Vlaams-nationalistisch, alle tegengestelde uiterlijkheden ten spijt*" (p. 117). Voor Vlaanderen "*was het verbond bedoeld als een krachtenbundeling van Vlaamsgezinden ten voordele van de ontvoogdingsstrijd. Tijdens de periode tot de Eerste Wereldoorlog kon het een redelijke overkoepelingsfunctie vervullen. Tijdens het Interbellum was de rol van het Verbond in Vlaanderen uitgespeeld door de tegenstelling tussen de Vlaamse nationalistische [sic] en de overige Vlaamsgezinden*" (p. 117). De auteur bestempelt de toenmalige ANV-leden in Nederland als nationalistische, welgestelde kleinburgers, en de vereniging daar als een gesloten society-gezelschap. Ze kon tot 1940 vrij onbekommerd blijven bestaan, omdat er politiek nooit partij gekozen werd: "*het Verbond wilde alle Nederlandssprekenden overkoepelen, waardoor zijn concrete doelstelling al snel verbleekte [...]. Het bleef daardoor gevangen in de marge.*" (p. 117).

Pieter van Hees schetst vervolgens hoe tijdens de Tweede Wereldoorlog voorzitter De Vries kortstondig flirtte met het Grootnederlandisme en zelfs het nationaal-socialisme. Hij werd hierin echter niet gevolgd door de andere bestuursleden. Van culturele uitwisseling met Vlaanderen was er vanaf de zomer van 1941 noodge-

dwongen geen sprake meer. De oorlog zonder veel averij doorkomen, werd de enige betrachting van ANV-Nederland.

De geschiedenis na 1945 werd behandeld door *Neerlandia*-redactielid Geert Groothoff en Henk Waltmans, voorzitter ANV-Nederland. Na de oorlog volgde een 'restauratiefase' en pas daarna begonnen nieuwe ideeën stilaan door te sijpelen. Tot de jaren zestig-zeventig was de belangrijkste praktische functie van de vereniging de boekverspreiding geweest, vooral (maar zeker niet alleen) langs de 'randen' van het Nederlandse taalgebied. Zowel in Vlaanderen als in Nederland werd het ANV gestuwd door de groeiende overtuiging dat culturele samenwerking wenselijk was en de vereniging paste zich vanaf de jaren zestig organisatorisch en statutair aan de veranderende maatschappij aan. In het zelfonderzoek naar doelstellingen en werktuigen dat het ANV hiervoor doorvoerde, gaven jongeren zoals Arie W. Willemsen de toon aan. Een rapport terzake van Wilfried Dumon plaatste twee actiepunten voorop. Het eerste was de bevordering van de contacten tussen Nederlandssprekenden – het ANV beschouwt zich overigens als medekatalysator van de totstandkoming van de Nederlandse Taalunie –. Het tweede omvatte de stimulering en verspreiding van de Nederlandse cultuur. Dit gold overigens ook binnen de grenzen van het taalgebied: ondermeer de taalacties in de jaren zeventig in de overheidsadministratie en het bedrijfsleven in beide landen, waren hiervan de concrete uitwerking. Vanaf het midden van de jaren tachtig zorgde een jonge lichter bestuursleden, na een decennium van stagnatie, voor een nieuw elan in de vereniging.

Doorheen het chronologisch relaas worden diverse facetten van het ANV belicht. Zo wordt bijvoorbeeld een apart hoofdstukje gewijd aan het ledenblad *Neerlandia*, dat reeds in 1896 het licht zag. Ook 'verre' afdelingen zoals Kaapstad, Curaçao en Nederlands Indië krijgen aandacht. En de moeilijkheden met het door het ANV in 1978 geïnitieerde Algemeen Nederlands Congres (ANC) worden niet onvermeld gelaten. Voorzien was dat het ANC de congressen zou voorbereiden. Door de vage afbakening van bevoegdheden en werking op taal- en cultuurgebied, ging deze organisatie echter een eigen leven leiden, waarbij de geestelijke vaders soms voor de voeten werden gelopen. Een ander 'kind' van het ANV is het Visser-Neerlandia Fonds, dat opgericht werd met behulp van het legaat van een Joods jurist. Het fonds reikt sinds 1955 prijzen uit voor "*onbaatzuchtig verrichte werkzaamheden die van groot belang zijn voor de gehele [Nederlandstalige] gemeenschap*" (p. 155).

De overheersende indruk die het boek de lezer geeft, is dat het Algemeen Nederlands Verbond lange tijd een elitaire, vooral cultureel georiënteerde en grotendeels 'Hollandse', in ieder geval Klein-Nederlandse bestuursaangelegenheid geweest is en dat in hoofdzaak Vlaamse leden aan de kar van de Grootnederlandse samenwerking getrokken hebben.

Het werk werd sober, maar degelijk uitgegeven, met ondermeer een index op personen en een ruim aantal (zwart-wit) illustraties. Spijtig, maar waarschijnlijk inherent aan zulke jubileumuitgaven, is het ontbreken van gedetailleerde bronnen-referenties; ook is de bibliografie wel erg summier. Hier en daar lijkt het dat men zich heeft moeten haasten om het boek nog in het feestjaar klaar te krijgen, getuige de niet-zeldzame typfouten (bijv. p. 146: tweemaal “*besteed*” en p. 87: “*feestmal*”) en spelinconsequenties (bijv. p. 74, op dezelfde pagina “*groot-België*” en “*Groot-België*” en p. 78: “*Westerloo*”). Het feit dat verschillende auteurs (onder wie echter geen historicus uit het Zuiden) de pen voeren, heeft er waarschijnlijk ook schuld aan dat bij de beschrijving van de periode voor 1945 de verleden tijd gebezigd wordt, en in de volgende hoofdstukken de tegenwoordige tijd. Belangrijker echter dan deze vormelijke onvolkomendheden, is de inhoudelijk ongelijke waarde van de verschillende delen. Het hoofdstuk over de periode 1895-1940 valt hierbij uit de toon. De auteur hanteert hierin immers sterk gekleurd taalgebruik, zoals bijvoorbeeld op p. 33: “*Het Franse filiaal België was geboren*”. Of op p. 35, waar de Meetingpartij “*vervalt*” tot een katholieke partij; op p. 36 worden de taalwetten in Vlaanderen van het einde van de negentiende eeuw afgedaan als een “*scherts-vertoning*”. Verder heet het over een Nederlands ANV-lid: “*Jarenlang heeft hij in de Kamer gepleit voor de belangen van het Nederlandse volk*” (p. 51), maar welke die belangen dan wel specifiek waren en hoe dit parlamentslid zich hierdoor dan van zijn collega’s onderscheidde, wordt niet uitgelegd. En op p. 67 oordeelt de auteur zonder veel uitleg: “*De inhoud van het programma van de groep [Jong-Vlaanderen] was in feite absurd*”. Erger dan deze semantische ‘krachtpatserijen’, is evenwel dat de geschiedenis van de verfransing in Vlaanderen en van de Vlaamse Beweging, die als achtergrond voor de historische evolutie van het ANV geschetst wordt, niet alleen zeer lacuneus is, maar hier en daar zelfs feitelijk onjuist. Een willekeurige greep: zo rept Van Berne helemaal niet over de verfransing vóór 1830, wat toch mede een belangrijke verklarende factor is bij de verdere evolutie. En de Belgische Revolutie beschrijven als een “*Waalse opstand*” en dit als de voornaamste reden voor de verfransing van Vlaanderen noemen (p. 33), gaat volledig voorbij aan de sociaal-economische en politieke redenen en vooral aan het sociolinguïstisch verfransingsmechanisme. Een andere, op verschillende plaatsen geuite stelling, getuigt dan weer van een al dan niet bewust over het hoofd zien van een hele richting in de historiografie van de Vlaamse Beweging (wat echter niet kan gestaafd worden, gezien de al te beperkte literatuurlijst): zo wil de auteur aan de hand van de toenmalige ledenlijst van het ANV aantonen dat de Vlaamsgezinden tijdens de 19e eeuw veelal liberalen waren (p. 57). Hierbij aansluitend was volgens de auteur het grotendeels ontbreken van elke vorm van protest tegen de verfransing tijdens de eerste decennia na 1830 te wijten aan het analfabetisme van de bevolking en aan het clericalisme (p. 34). En is het niet wat anachronistisch Hippoliet Meert in 1895, wanneer hij “*opteerde voor [...] een sterke positie voor*

Vlaanderen in de wereld” een “*nationalist*” te noemen (p. 116)? Gelukkig werden de latere tijdvakken door de andere auteurs wel op een voor zulke gelegenheidsuitgaven gepaste wijze behandeld: d.w.z. feitelijk en niet-betogend, maar waarbij (zoals in het laatste deel) een zekere ‘geloofsgetuigenis’ niet persé onoirbaar is. Detailkritiek is echter ook hier mogelijk: zo werd het Nederlands in 1831 niet “*in de* [Belgische] *grondwet als tweede taal erkend*” (p. 23), maar wel de vrijheid van taalgebruik. Ook wordt de afdeling in Belgisch Kongo/Rwanda-Urundi in vergelijking met die op bijvoorbeeld de Nederlandse Antillen nogal stiefmoederlijk behandeld.

Samengevat is dit jubileumwerk er in geslaagd een goed gestoffeerd overzicht te geven van honderd jaar reilen en zeilen van een vereniging die in ondermeer de samenwerking tussen Vlaanderen en Nederland een rol gespeeld heeft. Voor monografieën betreffende deelaspecten, maar ook voor een kritisch-wetenschappelijke geschiedenis van het ANV, kan dit boek wellicht als vertrekbasis dienen.

LUC BOEVA

DE ROEST D’ALKEMADELAAN 12, B-2600 BERCHEM-ANTWERPEN